

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан соціально-гуманітарного факультету

Оксана ГОМОТЮК

«30» 08 2024р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ

«30» 08 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ІНЦІОТ

Святослав ПИТЕЛЬ

«30» 08 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «Вікова та педагогічна психологія»
ступінь вищої освіти – бакалавр
галузь знань – 23 Соціальна робота
спеціальність – 231 Соціальна робота
освітньо-професійна програма – «Соціальна робота»

кафедра психології та соціальної роботи

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Екзамен (сем.)
Денна	2	3	30	30	4	8	48	120	3
Заочна	2	3	8	4	-	-	108	120	4

30.08.2024р.

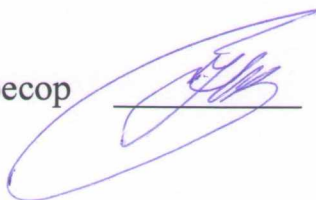
Тернопіль – ЗУНУ
2024

Робоча програма розроблена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол № 10 від 23.06.2023 року).

Робочу програму склав завідувач кафедри психології та соціальної роботи, д.психол.н., професор **Гірняк Андрій Несторович**.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології та соціальної роботи, протокол № 1 від «27» серпня 2024 р.

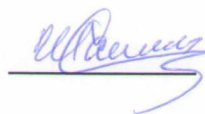
Завідувач кафедри психології та соціальної роботи, д.психол.н., професор

Андрій ГІРНЯК

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності «Соціальна робота» протокол № 1 від «30» серпня 2024 р.

Керівник групи забезпечення спеціальності д.психол.н., професор

Сергій ШАНДРУК

Гарант ОП «Соціальна робота» к.е.н., доцент

Світлана МИКОЛЮК

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

1. Опис дисципліни “Вікова та педагогічна психологія”

Дисципліна “Вікова та педагогічна психологія”	Галузь знань, спеціальність, ОПП, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Галузь знань – 23 Соціальна робота	Статус дисципліни обов’язкова Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 5	спеціальність – 231 Соціальна робота	Рік підготовки: <i>Денна – 2</i> <i>Заочна – 2</i> Семестр: <i>Денна – 3</i> <i>Заочна – 3</i>
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма – «Соціальна робота»	Лекції: <i>Денна – 30 год.</i> <i>Заочна – 8 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 30 год.</i> <i>Заочна – 4 год.</i>
Загальна кількість годин: 120	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Самостійна робота: <i>Денна – 48 год.</i> <i>Заочна – 108 год.</i> Тренінг – 8 год. Індивідуальна робота: <i>Денна – 4 год.</i>
Тижневих годин: денна форма навчання – 8 з них аудиторних – 4,8		Вид підсумкового контролю – <i>екзамен</i>

2. Мета і завдання вивчення дисципліни «Вікова та педагогічна психологія»

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Метою дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» є забезпечення оволодіння студентами цілісним фрагментом соціокультурного досвіду (знання, уміння, норми, цінності) у галузі педагогічної та вікової психології.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

- сформувані знання студентів про закономірності психічного розвитку людини на різних вікових етапах її життя;
- розкрити особливості психічного розвитку та формування особистості у процесі навчання і виховання.
- забезпечити оволодіння діагностичними та формувальними методами педагогічної та вікової психології;
- домогтися опанування студентами основними формами, методами і прийомами психолого-педагогічної роботи з наступниками щодо їх розвитку, а також методами самопізнання і саморозвитку.

Об'єкт – психокультурний розвиток різновікових груп населення.

Предмет курсу – динаміка та особливості психокультурного розвитку різновікових груп населення.

2.3 Найменування компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

- здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів;
- здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади;
- здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей;
- здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад;
- здатність дотримуватися етичних принципів і стандартів соціальної роботи.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни.

Набуття студентами компетентності з курсу можливе за актуалізації їхніх знань з дисциплін «Психологія професійної діяльності», «Загальна психологія».

2.5. Результати навчання.

Результати навчання даної дисципліни деталізують такі програмні результати:

- приймати практичні рішення для покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки;
- встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й наснажувати клієнтів;
- налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп і громад; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів.

3. Програма навчальної дисципліни: Змістовий модуль 1. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Предмет і методи вікової та педагогічної психології.

Предмет вікової психології. Основні задачі вікової психології. Вікова періодизація: дитинство (період немовля, ранній та дошкільний вік, молодший шкільний вік), юність, дорослість, пізній (літній та старечий) вік. Основні проблеми вікової психології як науки. Донауковий період становлення вікової психології. Причини виокремлення вікової психології в окрему науку в XIX ст. Розвиток вікової психології в Україні та Росії на початку XX ст. Становлення вітчизняної школи вікової психології. Значення для розвитку вікової психології педагогічних досліджень. Зарубіжні течії вікової психології (неофрейдизм, біхевіоризм, гуманістична психологія тощо).

Методи вікової психології. Методологічна основа психологічних досліджень з вікової психології. Принципи організації експериментальних досліджень. Основні етапи та методика організації емпіричного вивчення психічних явищ.

Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.

Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток і формування особистості. Роль виховання у формуванні особистості. Феноменологія людини: прагнення до розвитку та спокою (стереотипізація); існування в двох іпостасях (соціальна одиниця та унікальна особистість); світ речей, світ знаків, світ духу. Передумови та умови психічного розвитку. Значення внутрішньої позиції для розвитку особистості. Структура самосвідомості (власне ім'я, претензія на визнання, статеві ідентифікація, психологічний вік особистості, соціальний простір особистості). Фактор середовища як умова розвитку особистості; гіпотеза спонтанної взаємодії генотипу та соціальних умов в процесі індивідуального розвитку людини (Жан Піаже); вікова сензитивність до соціальних умов; внутрішня позиція особистості щодо фактору зовнішнього довкілля (С.Л.Рубінштейн); стихійний та усвідомлений шляхи творення особистості. Особистість як наслідок суспільних взаємин, що постають під впливом спілкування, діяльності та ціннісних орієнтацій. Механізми розвитку людини як особистості. Ідентифікація та індивідуалізація (емансипація) як механізми соціалізації особистості.

Тема 3. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Психологія немовляти. Новонародженість: передумови та умови психічного розвитку; безумовні рефлекси та їх значення для розвитку дитини; особливості розвитку органів відчуття; розвиток емоційної сфери; комплекс поживлення. Емоційно-експресивна функція спілкування та її значення для розвитку немовляти. Іграшка як засіб спілкування та психічного розвитку немовляти. Основні вікові новоутворення: почуття довіри до людини - входження у світ людських взаємин; прямоходіння; початок розуміння мови.

Психологія раннього віку. Спілкування дитини раннього віку: спілкування та мова; виникнення прагнення до самостійності; криза у спілкуванні. Пізнання в ранньому віці: розвиток предметного сприйняття та наочно-дійового

мислення; особливості розвитку уяви та пам'яті. Передумови формування особистості: особливості перших уявлень про себе; виникнення елементів самосвідомості; виникнення прагнення до емансипації; криза 3-х років. Розвиток предметної діяльності; гра та продуктивні види діяльності. Основні вікові новоутворення: розвиток мовлення; розвиток знаряддєвих дій; розвиток знакової функції свідомості; входження у світ постійних речей.

Психологія дошкільного віку. Особливості спілкування: з родиною, з однолітками. Готовність дитини до школи. Розумовий розвиток: практичне оволодіння мовою та її осмислення; засвоєння логічних форм мислення; особливості розвитку уваги, пам'яті та уяви. Дитяча особистість: ім'я та його значущість; роль моральних еталонів у формуванні особистості; формування системи мотивів; особливості розвитку самосвідомості та самооцінки; особливості розвитку почуттів, волі. Основні вікові новоутворення: розвиток рефлексії, розвиток знакової функції свідомості, розвиток уявлень про відносність світу постійних речей. Предметна діяльність дошкільника. Гра як провідний вид діяльності дошкільника. Навчання в дошкільному віці.

Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.

Проблема зміни соціального становища дитини, яка вступила до школи. Особливості взаємин з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Вплив управлінського стилю вчителя на розвиток спілкування дітей. Навчання та виховання в школі як головні умови психічного розвитку молодших школярів. Особливості формування інтелектуальних процесів в умовах навчальної діяльності у школі: вікові особливості та можливості засвоєння й оволодіння знаннями; розвиток сприймання, спостережливості, пам'яті, уяви та уваги. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості; індивідуальні відмінності в молодшому шкільному віці.

Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра: готовність до школи; загальна характеристика учбової діяльності; формування системи ставлень до школи, до вчителя, до учбових обов'язків; зміна ставлення до навчання впродовж молодшого шкільного віку. Проблема оцінки. Гра, навчання та трудова діяльність в молодшому шкільному віці.

Тема 5. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.

Соціальна ситуація в життєдіяльності підлітка. Особливості учбової та інших видів діяльності в підлітковому віці: стимули та мотиви навчання; формування навчальних мотивів; розвиток моральних норм і правил поведінки. Зміна ставлення до навчання впродовж підліткового віку. Психологічні особливості трудової діяльності в пубертатному віці. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками; інтимно-довірительне спілкування з однолітками як потреба та провідна діяльність. Статєва ідентифікація. Розумовий розвиток підлітків: розвиток мовленнєвої діяльності; розвиток вищих психічних функцій (сенсорний розвиток; розвиток мислення, уваги, розвиток сприймання, спостережливості, пам'яті, уяви). Особистість підлітка: криза особистості в підлітковому віці; зміни в самосвідомості

підлітків; індивідуальні відмінності. Вікові новоутворення: сензитивність до соціальних явищ; рефлексія на себе та інших; потреба в ідентифікації з однолітками та кумиром; прагнення до емансипації.

Тема 6. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.

Особливості стилю життя в юнацькому віці: соціальна ситуація життя (професійна орієнтація, життя в батьківській родині, вікові періоди юнацького віку); учбова діяльність в юнацькому віці (зміни ставлення до навчання; роль навчання у формуванні особистості; пізнавальна сфера та творчість в юнацькому віці); трудова діяльність в юнацькому віці (вибір професії, роль праці у формуванні особистості). Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою; в участі у суспільному житті, формальних і неформальних організаціях. Дружба та любов в юнацтві. Розвиток особистості в юнацькому віці: особливості ідентифікації з власним "Я", самосвідомість в юнацькому віці (самовиховання, формування життєвої позиції та етичних переконань, вибір життєвої мети та шляхів її досягнення).

Тема 7. Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості. Психологія пізнього віку.

Соціальна ситуація життя та закономірності розвитку людини в період дорослості. Періоди дорослості. Проблеми самореалізації особистості дорослого: на рівні вищих духовних форм та на рівні "гри на зниження". Суспільно-корисна праця як провідна діяльність; прагнення до нового та стереотипність у професійній діяльності. Форми і методи навчання дорослих. Ділове спілкування дорослих та спілкування у виробничих групах і колективах. Любов та родина як цінність. Дружні об'єднання дорослих. Пізнавальна діяльність дорослих: пізнання як професія; пізнавальні інтереси, що не пов'язані з професійною діяльністю. Особистість дорослої людини: особливості ідентифікації з особистим "Я"; соціальна активність дорослої людини; значущість активності у професійній діяльності для розвитку людини як суб'єкта діяльності, особистості та індивідуальності. Ціннісні орієнтації та світогляд дорослої людини. Дорослість та проблема сенсу життя.

Психологія пізнього віку.

Соціальна ситуація життя людей літнього та старечого віку. Участь у професійній та суспільній діяльності; місце в родині. Періодизація пізнього віку. Вікові закономірності та психологічні особливості нормального старіння. Творчість у літньому віці; мудрість та досвід життя. Спілкування в старості: значення спілкування з однолітками; психологія ставлення літніх до дітей та молоді. Пізнавальна діяльність: феномен ясності розуму; ставлення до проблем людства, до вічної цінності життя та неминучої фізичної смерті. Психологія безсмертя людського духу. Особистість в літньому та старечому віці: значення соціальної активності в пізньому віці; криза ідентифікації із своєю зовнішністю та фізичним "Я" в пізньому віці; психічне здоров'я в пізньому віці; психологічна готовність до старості; психологічні новоутворення літньої людини; психологічно зріла особистість у літньому та старечому віці.

Змістовий модуль II. ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.

Психологічні механізми формування особистості як основне завдання психології виховання. Проблематика становлення та розвитку особистості у вітчизняній психології і в працях зарубіжних вчених. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості. Психологічні механізми формування властивостей особистості. Нерівномірність формування психічних властивостей як джерело протиріч особистості учня. Роль родини у вихованні молодшої людини. Особливості та зміст родинного виховання дитини. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст. Самопізнання і самооцінка як основні передумови самоуправління у вихованні. Самовиховання як вища форма самоуправління.

Тема 9. Психологія сімейного виховання.

Поняття та різновиди сім'ї. Характеристика сім'ї як інституту соціалізації. Сутність, функції, види, психологічні особливості родинних взаємин. Психологічні умови успіху родинного виховання. Стилі сімейного виховання. Потреба дитини в повноцінній родині. Спадковість, самоактивність, середовище та виховання як основні чинники розвитку гармонійної особистості. Психологічна небезпека гіпер- та гіпоопіки. Особливості виховання дітей у неповних та неблагополучних сім'ях. Депривація. Особливості статевого виховання. Проблема авторитету батьків. Виховання в діяльності. Узгодженість виховних дій батьків, родини, школи.

Тема 10. Психологія учіння.

Процес учіння як теоретична та прикладна проблема педагогічної психології. Вітчизняні теорії учіння. Зарубіжні концепції учіння. Традиційні та інноваційні технології учіння. Етапи учбової діяльності. Психологічні умови формування вміння вчитися самостійно. Психологічні фактори, що зумовлюють успіх чи невдачу в учінні. Мотиви учіння. Полімотивація. Вплив пізнавального інтересу та рефлексії на розвиток умінь учитися самостійно. Роль наставника у формуванні стилю та прийомів самостійної пізнавальної діяльності. Показники сформованості ефективної учбової діяльності. Психологічні характеристики навчання.

Тема 11. Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації.

Моделі навчання. Детермінація навчальної діяльності та особливості управління освітнім процесом. Провідна роль навчальної діяльності в розвитку психічних процесів, формуванні наукового світогляду і вихованні пізнавальної самостійності. Проблематика здібностей в навчальній діяльності. Урахування зон актуального і потенційного розвитку наступників. Взаємозв'язок навчальної діяльності та сенситивних періодів розвитку психіки. Психологічні характеристики форм передачі знань. Умови і чинники підвищення ефективності навчального процесу. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.

Тема 12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.

Модель психологічного профілю сучасного педагога (система особистісних і професійних рис). Специфіка та структура педагогічної діяльності. Вимоги до професійної компетентності педагога. Функції сучасного освітянина. Творчий характер діяльності вчителя. Підготовка педагогів до проектування авторських психодидактичних засобів навчання.

Психологічний аналіз педагогічного спілкування. Спількування наставника з наступниками. Психолого-педагогічні проблеми взаємодії вчителя та учнів у навчальній діяльності. Формування позитивного іміджу викладача. Педагогічний такт. Етика педагога. Основні групи психологічних „бар’єрів”, що виникають між наставником і наступниками. Пропедевтика конфліктів між суб’єктами освітнього процесу.

4. Структура залікового кредиту з дисципліни “Вікова та педагогічна психологія” (денна форма навчання)

Перелік тем	Кількість годин					
	Лекції	Практ. заняття	СРС	ІРС	Тренінг	Контр. заходи
<i>Змістовий модуль 1. Вікова психологія</i>						
Тема 1. Предмет і методи вікової та педагогічної психології.	2	2	4	1	5	Поточне опитування, реферати, тестування
Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.	4	4	4			
Тема 3. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	2	2	4			
Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.	2	2	4			
Тема 5. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.	4	4	4	1		
Тема 6. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.	2	2	4			
Тема 7. Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості. Психологія пізнього віку.	2	2	4			
<i>Змістовий модуль 2. Педагогічна психологія</i>						
Тема 8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.	4	4	4	2	3	Поточне опитування, реферати, тестування
Тема 9. Психологія сімейного виховання.	2	2	4			
Тема 10. Психологія учіння.	2	2	4			
Тема 11. Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації.	2	2	4			
Тема 12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.	2	2	4			
Разом	30	30	48	4	8	

(заочна форма навчання)

Перелік тем	Кількість годин		
	Лекції	Практ. заняття	СРС
Змістовий модуль 1. Вікова психологія			
Тема 1. Предмет і методи вікової та педагогічної психології.	2	-	9
Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.		2	9
Тема 3. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.			9
Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.	2	9	
Тема 5. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.		9	
Тема 6. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.	2	9	
Тема 7. Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості. Психологія пізнього віку.		-	9
Змістовий модуль 2. Педагогічна психологія			
Тема 8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.	2	2	9
Тема 9. Психологія сімейного виховання.		9	
Тема 10. Психологія учіння.		9	
Тема 11. Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації.		9	
Тема 12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.		-	9
Разом	8	4	108

**5. Тематика практичних занять з дисципліни
«Вікова та педагогічна психологія»**

Денна форма

Змістовий модуль 1. Вікова психологія

Практичне заняття № 1

Тема: «Предмет і методи вікової та педагогічної психології».

Мета: забезпечити оволодіння студентами основними категоріями педагогічної та вікової психології, окреслити її методи та історичні віхи становлення як наукової дисципліни.

Питання для обговорення:

1. Предмет дослідження та основні задачі вікової психології.
2. Донауковий період становлення вікової психології.
3. Становлення вітчизняної школи вікової психології.
4. Зарубіжні течії вікової психології (неофрейдизм, біхевіоризм, гуманістична психологія тощо).
5. Методи та методологічна основа психологічних досліджень з вікової психології.
6. Принципи організації експериментальних досліджень. Основні етапи та методика організації емпіричного вивчення психічних явищ.

Практичне заняття № 2-3

Тема: «Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі».

Мета: висвітлити динаміку психічного розвитку, умови та закономірності формування особистості в онтогенезі.

Питання для обговорення:

1. Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток і формування особистості.
2. Феноменологія людини.
3. Передумови та умови психічного розвитку. Структура самосвідомості.
4. Взаємодія генотипу та соціальних умов в процесі індивідуального розвитку людини (Жан Піаже). Вікова сензитивність до соціальних умов.
5. Механізми розвитку людини як особистості.
6. Вікові періодизації психічного розвитку людини (Е. Еріксон, Давидов-Ельконін).

Практичне заняття № 4

Тема: «Психічний розвиток дитини дошкільного віку».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування людини на вікових етапах немовляти, раннього та дошкільного віку.

Питання для обговорення:

1. Психологія немовляти.
2. Психологія раннього віку.
3. Психологія дошкільного віку.

Практичне заняття № 5

Тема: «Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в молодшому шкільному віці.

Питання для обговорення:

1. Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра. Гра, навчання та трудова діяльність в молодшому шкільному віці.
2. Готовність до школи. Проблема зміни соціального становища дитини, яка вступила до школи.
3. Особливості взаємин молодшого школяра з батьками, з іншими дорослими, з однолітками.
4. Вплив управлінського стилю вчителя на розвиток спілкування дітей.
5. Навчання та виховання в школі як головні умови психічного розвитку молодших школярів.
6. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості.

Практичне заняття № 6-7

Тема: «Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в підлітковому віці.

Питання для обговорення:

1. Соціальна ситуація в життєдіяльності підлітка.
2. Особливості учбової та інших видів діяльності в підлітковому віці.
3. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками; інтимно-довірительне спілкування з однолітками як потреба та провідна діяльність.
4. Статева ідентифікація.
5. Розумовий розвиток та особливості формування особистості підлітка.
6. Вікові новоутворення, що виникають на пубертатному періоді розвитку особи.

Практичне заняття № 8

Тема: «Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в юнацькому віці.

Питання для обговорення:

1. Особливості стилю життя в юнацькому віці: соціальна ситуація життя, учбова та трудова діяльність в юнацькому віці (вибір професії).
2. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками.
3. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою. Дружба та любов в юнацтві.
4. Розвиток особистості в юнацькому віці: особливості ідентифікації з власним "Я", самосвідомість в юнацькому віці.

Практичне заняття № 9

Тема: «Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості.

Психологія пізнього віку».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в зрілому та пізньому віці.

Питання для обговорення:

1. Соціальна ситуація життя та закономірності розвитку людини в період дорослості.
2. Проблеми самореалізації особистості дорослого. Суспільно-корисна праця як провідна діяльність.
3. Форми і методи навчання дорослих. Ділове спілкування дорослих та спілкування у виробничих групах і колективах.
4. Любов та родина як цінність. Дружні об'єднання дорослих.
5. Розвиток особистості дорослої людини. Ціннісні орієнтації, світогляд та проблема сенсу життя дорослої людини.
6. Психологічні особливості людей літнього та старечого віку. Психологічна готовність до старості.

Практичне заняття № 10-11

Тема: «Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості».

Мета: розкрити психологічні особливості зовнішнього і внутрішнього впливів на процес формування особистості.

Питання для обговорення:

1. Психологічні механізми формування властивостей особистості як основне завдання психології виховання.
2. Проблематика становлення та розвитку особистості у вітчизняній психології і в працях зарубіжних вчених.
3. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості.
4. Особливості та зміст родинного виховання дитини.
5. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст.
6. Самопізнання і самооцінка як основні передумови самоуправління у вихованні. Самовиховання як вища форма самоуправління.

Практичне заняття № 12

Тема: «Психологія сімейного виховання».

Мета: ознайомити студентів із особливостями впливу сімейних і родинних взаємин на процес соціалізації підростаючого покоління.

Питання для обговорення:

1. Поняття, різновиди сім'ї та її характеристика як інституту соціалізації.
2. Родинні взаємини та психологічні умови успіху родинного виховання (проблема авторитету батьків; виховання в діяльності; узгодженість виховних дій батьків, родини, школи).
3. Стилi сімейного виховання.
4. Спадковість, самоактивність, середовище та виховання як основні чинники розвитку гармонійної особистості.
5. Психологічна небезпека гіпер- та гіпоопіки.
6. Особливості виховання дітей у неповних та неблагополучних сім'ях. Депривація.

Практичне заняття № 13

Тема: «Психологія учіння».

Мета: ознайомити студентів із психологічними особливостями ефективного учіння як центрального феномену освітньої діяльності.

Питання для обговорення:

1. Процес учіння як теоретична та прикладна проблема педагогічної психології.
2. Традиційні та інноваційні технології учіння у працях зарубіжних та вітчизняних психологів.
3. Етапи учбової діяльності.
4. Мотиви учіння та полімотивація. Вплив пізнавального інтересу та рефлексії на розвиток уміння учитися самостійно.
5. Роль наставника у формуванні стилю та прийомів самостійної пізнавальної діяльності.

6. Показники сформованості ефективної учбової діяльності. Психологічні характеристики навчіння.

Практичне заняття № 14

Тема: «Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації».

Мета: ознайомити студентів з основними психологічними особливостями ефективної передачі наступникам соціокультурного досвіду за індивідуальних і групових форм навчання.

Питання для обговорення:

1. Моделі навчання. Детермінація навчальної діяльності та особливості управління освітнім процесом.

2. Провідна роль навчальної діяльності в розвитку психічних процесів, формуванні наукового світогляду і вихованні пізнавальної самостійності.

3. Проблематика здібностей в навчальній діяльності. Урахування зон актуального і потенційного розвитку наступників.

4. Взаємозв'язок навчальної діяльності та чутливих періодів розвитку психіки.

5. Психологічні характеристики форм передачі знань. Умови і чинники підвищення ефективності навчального процесу.

6. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.

Практичне заняття № 15

Тема: «Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя».

Мета: ознайомити студентів з ключовими психологічними параметрами ефективності діяльності педагога як організатора освітнього процесу.

Питання для обговорення:

1. Функції та модель психологічного профілю сучасного педагога (система особистісних і професійних рис).

2. Специфіка та структура педагогічної діяльності. Вимоги до професійної компетентності педагога.

3. Поняття та психологічний аналіз стилів педагогічного спілкування.

4. Психолого-педагогічні проблеми взаємодії вчителя та учнів у навчальній діяльності.

5. Формування позитивного іміджу викладача. Педагогічний такт.

6. Основні групи психологічних „бар'єрів”, що виникають між наставником і наступниками. Пропедевтика конфліктів між суб'єктами освітнього процесу.

Заочна форма

Змістовий модуль 1. Вікова психологія

Практичне заняття № 1

Тема: «Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі».

Мета: висвітлити динаміку психічного розвитку, умови та закономірності формування особистості в онтогенезі.

Питання для обговорення:

1. Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток і формування особистості.
2. Передумови та умови психічного розвитку. Структура самосвідомості.
3. Взаємодія генотипу та соціальних умов в процесі індивідуального розвитку людини (Жан Піаже). Вікова сензитивність до соціальних умов.
4. Вікові періодизації психічного розвитку людини (Е. Еріксон, Давидов-Ельконін).

Тема: «Психічний розвиток дитини: дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування людини на вікових етапах немовляти, раннього та дошкільного віку, особи в молодшому шкільному віці, в підлітковому віці.

Питання для обговорення:

1. Психологія немовляти, раннього віку та дошкільного віку.
2. Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра. Гра, навчання та трудова діяльність в молодшому шкільному віці.
3. Готовність до школи. Проблема зміни соціального становища дитини, яка вступила до школи.
4. Особливості взаємин молодшого школяра з батьками, з іншими дорослими, з однолітками.
5. Навчання та виховання в школі як головні умови психічного розвитку молодших школярів.
6. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості.
7. Соціальна ситуація в життєдіяльності підлітка. Особливості учбової та інших видів діяльності в підлітковому віці.
8. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками; інтимно-довірительне спілкування з однолітками як потреба та провідна діяльність. Статева ідентифікація.
9. Розумовий розвиток та особливості формування особистості підлітка.
10. Вікові новоутворення, що виникають на пубертатному періоді розвитку особи.

Змістовий модуль 2. Педагогічна психологія

Практичне заняття № 2

Тема: «Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості».

Мета: розкрити психологічні особливості зовнішнього і внутрішнього впливів на процес формування особистості.

Питання для обговорення:

1. Психологічні механізми формування властивостей особистості як основне завдання психології виховання.
2. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості.
3. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст. Особливості та зміст родинного виховання дитини.

4. Самопізнання і самооцінка як основні передумови самоуправління у вихованні. Самовиховання як вища форма самоуправління.

Тема: «Психологія сімейного виховання».

Мета: ознайомити студентів із особливостями впливу сімейних і родинних взаємин на процес соціалізації підростаючого покоління.

Питання для обговорення:

1. Поняття, різновиди сім'ї та її характеристика як інституту соціалізації. Родинні взаємини та психологічні умови успіху родинного виховання (проблема авторитету батьків; виховання в діяльності; узгодженість виховних дій батьків, родини, школи).

2. Стилї сімейного виховання. Спадковість, самоактивність, середовище та виховання як основні чинники розвитку гармонійної особистості.

3. Психологічна небезпека гіпер- та гіпоопіки.

4. Особливості виховання дітей у неповних та неблагополучних сім'ях. Депривація.

6. Самостійна робота студента

Самостійна робота виконується студентами у формі письмової розробки *психолого-педагогічної характеристики студента* (зазвичай свого однокласника) за наступною схемою: 1) загальні відомості про студента; 2) характеристика наступника як суб'єкта навчальної діяльності; 3) позанавчальна та позааудиторна діяльність; 4) характеристика інтелектуальної сфери студента; 5) спрямованість особистості; 6) спілкування і взаємостосунки; 7) індивідуальні особливості студента; висновки з подальшого розвитку особистості студента; психолого-педагогічні поради студенту, батькам, викладачам.

Для виконання пропонованого завдання студент має самостійно підібрати декілька валідних психодіагностичних методик, провести безпосереднє обстеження обраного однокласника із використанням відповідного психологічного інструментарію (стимульних матеріалів), узагальнити та інтерпретувати одержані емпіричні матеріали, професійно оформити психолого-педагогічну характеристику студента як специфічний структурно унормований документ.

Також самостійна робота може виконуватись у формі письмової розробки *психологічного аналізу навчального заняття* за наступною схемою: 1) загальні показники навчального заняття; 2) організація пізнавальної діяльності студентів; 3) психологічний аналіз навчальної діяльності; 4) спілкування, взаємодія наставника з наступниками; 5) висновки.

За бажанням студента зазначена самостійна науково-дослідна робота може замінятись іншими формами її виконання:

1. Проведення конкретно-соціологічного дослідження із складанням відповідної анкети для збору емпіричних даних і їх подальшого теоретичного узагальнення.

2. Підготовка комплексної доповіді із проблематики вікової та педагогічної психології.

3. Організація та проведення командних диспутів.

4. Складання глосарію категорій і понять із зазначеної тематики.

5. Складання бібліографії та анотацій із зазначеної тематики.

6. Моделювання різноманітних складних освітніх ситуацій та пропонування шляхів їх конструктивного вирішення засобами педагогічної та вікової психології.

7. Написання твору-роздуму на запропоновану викладачем тематику (наприклад: професіограма викладача вищої школи; психологічний портрет сучасного студента (студентки); психологічний підтекст народних приказок; психологічний потенціал гри, казки і малюнку в діагностичній та корекційній роботі з дітьми; внутрішні галактики мого індивідуального Я ...). В даному випадку оцінюватиметься адекватність використання психологічних понять, наукова проблематизація тематики, оригінальність гіпотез, самостійність мислення і креативність висловлених ідей.

Успішно виконана робота оцінюється як "зарахована". У випадку неповного висвітлення питань проекту (психолого-педагогічної характеристики) робота повертається студентові на доопрацювання. Студенти, які не виконали самостійну роботу або вона не зарахована викладачем, до складання іспиту з курсу "Вікова та педагогічна психологія" не допускаються.

7. Тренінг з дисципліни

Тема: «Діагностика готовності старших дошкільників до навчання у школі та складання психолого-педагогічної характеристики»

Завдання тренінгу: 1) оволодіння компетентностями щодо діагностування рівня розвитку когнітивної та емоційно-вольової сфер майбутніх першокласників;

2) розробка та оформлення психолого-педагогічної характеристики особистості як специфічно нормативного документу.

Структура тренінгу

Частина тренінгу	Завдання тренінгу	Вправи
Вступна	Створити сприятливий психологічний простір. Засвоїти правила роботи групи. Налагодження зворотнього зв'язку "студент-група" і "група-студент".	Знайомство. Правила. Розминка. Очікування. Вправи на рефлексію.
Основна	Оцінка рівня поінформованості щодо проблеми. Актуалізація проблеми та конкретних завдань для її вирішення. Надання інформації. Засвоєння знань. Формування умінь, навичок. Підведення підсумків щодо змісту роботи.	Інтерактивні техніки. Вправи на оцінку групових процесів, стану групи.
Заключна	Підведення підсумків щодо процесу роботи. Оцінка отриманого досвіду. Налаштування учасників на атмосферу звичайного життя.	Вправи на рефлексію та відновлення сил учасників. Прощання.

Завдання: підготувати на задану тему та провести тренінг.

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Вікова та педагогічна психологія” використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студентів:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- презентації результатів виконаних завдань і досліджень;
- оцінювання результатів модульних контрольних робіт;
- оцінювання результатів СРС;
- інші види індивідуальних і групових завдань;
- підсумковий екзамен.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Вікова та педагогічна психологія” визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	Модуль 4	Модуль 5
10%	10%	10%	10%	5%	15%	40%
Поточне опитування	Модульний контроль 1	Поточне опитування	Модульний контроль 2	Тренінги	Самостійна робота	Екзамен
1. Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять (9 занять, 7 тем – 5 оцінок).		1. Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять(6 занять, 5 тем – 4 оцінок).		Визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час тренінгу.	Оцінювання виконаного завдання, яке включає: підбір валідних психодіагностичних методик, аналіз та інтерпретація емпіричних даних, оформлення роботи згідно вимог	10 тестів по 2 бали 2 теоретичні запитання по 40 балів
2. Модульний контроль 1 проводиться на 9 практичному занятті. Оцінка за Модульний контроль 1 виставляється на підставі виконання письмового завдання, а саме: 10 тестових завдань, кожне з яких має 4 бали і два теоретичних питання, які мають по 30 балів.		2. Модульний контроль 2 проводиться на 15 практичному занятті. Оцінка за Модульний контроль 2 виставляється на підставі виконання письмового завдання, а саме: 10 тестових завдань, кожне з яких має 4 бали і два теоретичних питання, які мають по 30 балів.				

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)

1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)
------	--	--

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ п/п	Найменування	Номер теми
1	Мультимедійний проектор	1-12
2	Проекційний екран	1-12
3	Комунікаційне програмне забезпечення (Google Chrome, Firefox)	1-12
4	Наявність доступу до мережі Інтернет	1-12
5	Персональні комп'ютери, ноутбук.	1-12
6	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі он-лайн (за необхідності)	1-12
7	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	1-12
8	Програмне забезпечення: ОС Windows	1-12
9	Інструменти Microsoft Office (Word; Excel; Power Point і т. і.)	1-12

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія : навч. посіб 5-те вид. перер. і допов. Київ : Академія. 2021. 376 с.
2. Гірняк А.Н. Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» для студентів спеціальностей 053 «Психологія» та 231 «Соціальна робота». Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2022. 116 с.
3. Гірняк А. Н., Гірняк Г. С. Діалогічна взаємодія учасників освітнього процесу, як передумова та гарантія його ефективності. *Guarantees and protection of fundamental human rights as the integral element of integration of Ukraine on the EU : monografia zbiorowa*. Polska : Wydział Prawa i Administracji UWM w Olsztynie, 2019. P. 105–117.
4. Гірняк А. Н. Психологічні прийоми формування атракцій як способи налагодження освітньої взаємодії. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2018. Т. I, вип. 50. С. 50–57.
5. Ібука Масару Після трьох вже пізно. Київ : Сварог. 2020. 152 с.
6. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Алерта, 2019. 112 с.
7. Кері Таніт, Рудкін Анхеред Про що думає дитина? Практична дитяча психологія для сучасних батьків. Пер. з англ. Т. В. Євлоєвої. Харків : Ранок. 2021. 256 с.
8. Кутішенко В. Вікова та педагогічна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
9. Патрико Т. Від практики до теорії: шлях становлення вікової психології як самостійної галузі знань. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2019. Випуск 5. С. 42–50.
10. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології : навч. посіб. для студентів подвійних спеціальностей з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
11. Beadle Muriel. A Child's Mind. How Children Learn During the Critical Years from Birth to Age Five Years. London : Routledge. 2019. 320 p.

12. Children's Play. Research Developments and Practical Applications / Edited By Peter K. Smith. London : Routledge. 2019. 162 p.

13. Drivers of human development: How relationships and context shape learning and development1 / D. Osher et al. *Applied Developmental Science*. 2020. Vol. 24. No.1. P. 6–36. DOI: 10.1080/10888691.2017.1398650.

14. Stern William. Psychology of Early Childhood. Up to the Sixth Year of Age. London : Routledge. 2019. 624 p.

15. Struik Arianne. Treating Chronically Traumatized Children. The Sleeping Dogs Method. London : Routledge. 2019. 342 p.

16. Vosniadou S. The Development of Students' Understanding of Science. *Frontiers Education*. 2019. DOI: 10.3389/educ.2019.00032.

17. Конвенція про права дитини (1989). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

18. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>